

Dokumentumok

... a tévében

„Megnézve Moldova Agnes legújabb dokumentumfilmjét, az első pillanatokban kétségek nyomasztotak” — írja Párkány László a műsorújság előzetesében, s kifejti, aggályai arra vonatkoztak, amit oly gyakran emlegetünk, ha deviáns jelenségekről szól a tömegkommunikáció valamelyik fóruma. Hogy tudniillik felő, a széles néző-, hallgató- vagy olvasóközönség mintát kap és követ, ha a Kék fény bűneseteivel, dokumentarista munkák drogosaival, öngyilkosságok megkísérőivel „találkozik”. Oszintén szólva, mindig is unszimpatikus volt nekem az efféle aggályosság. Egyfajta anakronisztikus társadalomszemlélet megnyilvánulásának látom. Amely külön kasztnak tekint a társadalmi problémákkal úgymond felelősen foglalkozni képes, kvalifikált értelmiséget, egyszersmind e kisajátított „felelősségpozícióból” gyermeket egyének masszájának lát — tömegeket.

Aggályaim mindazonáltal nekem is vannak a pénteken bemutatott Moldova Agnes-filmmel, csak másfélék. Először is: a címe. Kollégám könyvtárából kölcsön kaptam az újjvidéki Fórum Kiadónál megjelent tanulmánykötetet. Hodi Sándor: A „meghívott” halál. Az idézőjelet nem számítva hazszárra egyezik a Moldova-film címevel, ám sem a dokumentumfilm előtt, sem közben (benne), sem utána nem hallottam, hogy bárki megmagyarázta volna, miért „vettek kölcsön” ennek az alapos és roppant fontos műnek a címét... Pedig hasznos ismeretterjesztő (és etikuss) gesztus lett volna. Ezt a könyvet mindenkinél el kellene olvasni. Hogy miért? Hodi Sándor tanulmányának zársvábjából idézek: „A partikuláris élethez idomult gondolkodás természetes reflexe az a tudományjal szembeni csodavárás, amely elfogadva a tudomány gyakori apologetikus szerepét, minden nyitott kérdésre kész receptet és szentenciát vár. Az effajta végső magyarázat keresése fontos eleme annak a hamis tudati védekező-mechanizmusnak, amely lehetővé teszi számunkra, hogy ismereteinket másokra vonatkoztassuk (ez esetben az öngyilkosokra), anélkül, hogy saját viszonyainkat és bennük önmagunkat ténne vizsgálat tárgyává. S ha mi most sorainkat azzal zárjuk, hogy az öngyilkosságnak nincs nyilvánvaló, tudományos kaptafaja, ez egyszersmind azt is jelenti, hogy a jelenséggel kapcsolatos gondolkodás és felelősség alól nincs felmentés sem a szerző, sem az olvasó számára”.

Ez akár az „öngyilkos-filmek” műsorra tüzésétől ódzkodók aggályait is oszlathatja; de az egész tanulmány arról (is) szól, hogy „a szellem napvilágát”, a valóság tényeinek minél pontosabb megismerését, s az ebből induló gondolkodást és cselekvést — ugyan engedjük már meg mindenkinek, lehetőleg minél többeknek! Csakis ilyen szempontból üdvözlendő a pénteki dokumentumfilm.

Amelynek első részében viszonylag pontosan exponáltatott a téma: utcán járókelőket kérdeztünk, mit gondolnak az öngyilkosság okairól. Hatáson rajzolódt ki, mennyire véglegek, egymásnak ellentmondók, gyakran képtelenek arról a vélemények. S figyelemre méltó az is, hogy a hétköznapi gondolkodásban erősen tartja magát az a nézet, amely az öngyilkosságot az egyéni jelenségek körébe, a személyiségproblémákhoz, az ember magán-

bajai közé, privát életébe utalja. Az „utca embere” géneket, öröklött hajlamokat, gyengeséget vagy erő emleget. Nos igen, tudósoknak is „kényes téma” társadalmi jelenségként is kezelni az öngyilkosságot. Sem tudományos, sem hétköznapi életünkben nem volt még túl sok időnk és módunk arra, hogy apologetika helyett megtanuljunk tényekkel szembenézni, és azokat tárgyilagosan megítélni. A rendelkezésünkre álló filozófiai alapot (a marxizmust) túl sokáig használtuk a fennálló viszonyok igazolására, ideologikus védelmére (lásd: a mi társadalmi berendezkedésünk nem olyan, hogy abban a személyiség torz, elidegenedett, embertelen viszonyba kerülhet a társadalommal — tehát az öngyilkosságra, s más egyéb deviációkra nincs ok, tehát ez a probléma megoldottnak tekinthető, meghaladott, nincs; nem beszélünk róla). Persze, hogy

ódzkodik a tudomány is (képviselői jól értesültek, például arról, hogy némely szocialista országokban adminisztratív törölték a problémák sorából az öngyilkosságot), az utcai járőrök meg legföljebb hallottak valamit harangozni arról, hogy a *suicidumot a roppant bonyolult ember-társadalom viszony megismerése után lehet csak „értelmezni” — és védekezni ellene.*

A dokumentumfilm „alanyainak”, öngyilkosságra gondoló, azt megkísérő embereknek erősen összevagdalt elbeszéléseiből sem derült ez ki. Pedig *legjobb ideje lenne a valódi, a most mutatottnál sokkal mélyebb elemzésnek, még a „közfogyasztásra” szánt (bár éjszakába, a „felelős értelmiségi” nézőidejébe dugott) filmekben is!* Hiszen mindannyian tudjuk: *egyre több ember dobja el magát az életét!*

... és a rádióban

„Az Interdiszciplináris Tudományos diákkör (ITDK) — az illetékes állami és mozgalmi szervek egyetértésével — 1981-ben alakult meg a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Rajk László Szakkollégiumában. A különböző felsőoktatási intézmények hallgatóiból, fiatal oktatókból és idősebb értelmiségiekből álló diákkör ekkor hivatalos bejegyzést nyert a Művelődési Minisztériumban. Az ITDK kutatási programja egy komplex életmódkísérelt kereteinek a kidolgozása.” Az idézet a Valóság idej 9. számából való, Sovári Zsuzsa: „Ólomban kell röplüni!” című írásából, amelyben főnevezett diákkör elképzeléseiről, illetve képet ad arról, meddig jutottak Communard Város (így nevezik az általuk megálmodott, 500 hektáros, leendő települést) létrehozásának ügyeiben. Nem sokra. Hogy miféle szerepe az a CV, azt 40 oldalas tanulmányban körvonalazták: „Ezen elképzelés szerint a gazdaság szabadverseny piaccgazdaság... A közgazdaságtanban a demokratikus decentralizmus érvényesül... A szubjektum újratermelését az új típusú, az egyén szabad választásain alapuló közösségek terjedése és a legfeljebb vizsgálókötelezettséggel korlátozott pedagógiai szabadpiac jellemzi... A város jelszava: tolerancia.”

Mindent előre kellett bocsátani, mert kevesen vannak, akik tudnak az ITDK létezéséről. Szombaton délután Kilátókilátások címmel Sipos Júlia dokumentum-összeállítását hallhatuk a rádióban — róluk. Pontosabban legújabb „kísérletükről”. Két hétre leköltöztek Tabra, Erdei Ferenc Tabornak keresztelve el magukat, és a nagyközönségben, valamint 11 (igen, tizenegy) társközségben el-

kezdtek — „bolhát tenni a helyiek fülébe”. Így fejeztek ki ebben a nagyon érdekes, tartalmas műsorban azt a szándékukat és eredményüket, hogy elősegítsék a helyi társadalom fölismereje realis érdekeit, meg tudják fogalmazni, s a lakosság — értelmes összefogásban a helyi irányítóhatalmi szervekkel — tegyen, mit kell, s lehet a településfejlesztés, a helyi társadalomfejlesztés érdekében. Azért választották Tabot, mert ott megindulni látták már ezeket a fejlesztő folyamatokat, s az „erjedés” katalizátoraként „igyekeztek szerepelni”. A műsor szelint sikerrel. A csoportnak is elismerés, s a falkvokban is nagy föltűnést keltő két héten, a katalizátor szerep mellett, amúgy mellékesen, 1 millió forint értékű munkával tengert festettek az iskolát övező betonkerítés szürkéjére, példát mutatva a meglévő embertelen környezet emberiesítésére. Összehozták a társközségek képviselőit, s már önmagában ez is elég volt, hogy megindulhasson a rossz közigazgatási intézkedéssel egymástól elidegenített szomszédos falvak közötti kerü-

lése, érdekek egyeztetése, értelmes kompromisszumok kötése. Tolerancia. „Terjesztették az ígét”, és meg tapasztalták, hogy ha más az ige és más a valóság, az utóbbi az erősebb, s a tényeket célszerű hatni engedni az agyunkra — nem fordítva.

Különös? Nos, igen. Az ITDK egyik vezetőjét, Siklay Istvánt idézi a Valóság-cikk: „Azt érzéke'em, hogy egy általános pezség van a magyar társadalomban, amelynek mi egyik buboréka vagyunk... mindegyiknek megvan a sajátos műfaja és tartalma, s egyáltalán nincs arról szó, hogy csak egyetlen progresszív mozgalomnak van létjogosultsága.”

Sulyok Erzsébet

Játék és tudat

Grastyán Endre, a biológiai tudományok doktora, a Pécsi Orvostudományi Egyetem élettani intézetének professzora tart előadást a cimben foglalt témáról holnap, szerdán este 6 óratól a SZOTE élettani intézetének tantermében (Dóm tér 10). Az előadás egyike a szegedi orvosegyetem szabadon választható speciális

kollégiuma előadásainak: A tudat evolúciója, a tudat változásai — ez a speciális kollégium témaköre. A Balogh Tibor egyetemi adjunktus által szervezett előadások elsősorban a szakdolgozó egyetemi hallgatóknak adnak segítséget, de a téma iránt érdeklődőket is szívesen látják a rendezvényen

Vita tudomány és gyakorlat kapcsolatáról

Az idő

a legkérlelhetlenebb ellenfél

A tudományos eredmények gyakorlati alkalmazásával kapcsolatos elvárások, lehetőségek, nehézségek kérdései évek óta a tudomány-politikusok, a kutatással foglalkozók, sajnos legkevésbé az iparvállalatok vezetői érdeklődésének homlokterében állnak. Ezért olvastam örömmel, hogy a Délmagyarország magát e neuralgikus problémát, annak helyi vonatkozásait — a mai divatos szóhasználatlál élve „felvállalta” és vitát nyitott Grasselly professzorral folytatott beszélgetés közreadásával, az alapprobléma tartalmas exponálásával. Ehhez szeretném saját, megközelítésében, talán tartalmában is szubjektív véleményemet hozzákapcsolni.

A kutatásokkal szembeni általános társadalmi igények évszázadok óta lényegében változatlanok, de az alap- vagy éppen a fejlesztési kutatások iránti igények időszakonként előtérbe kerülése, egy adott időszakra érvényes elvárások változása jól kitapintható. Nem vitás, hogy az utolsó 10-15 évben a gyakorlatban közvetlenül hasznosítható vagy viszonylag rövid idő alatt alkalmazható kutatási eredmények elérése, a hön óhajtott ipari innováció tudományos megalapozása vált hazánkban elsőrendű feladattá. Ez a társadalmi elvárás fogalmazódott meg a hosszabb időszakra érvényes tudománypolitikai irányelvekben is.

A kutatómunka eredményeinek a termelési szférában minél gyorsabb, ha lehet közvetlen alkalmazása természetesen nem automatikus; nem könnyen szervezhető folyamattá. Egy időben és eredményességében optimális mechanizmus kialakításának és megfelelő működésének véleményem szerint több részben összefüggő, részben elkülönülő felteletét ill. szakaszát különböztethetjük meg:

1. A kitűzött feladat megoldásához lehetőleg hagyománytal, tapasztalattal, a vizsgálódnó témakörben megfelelő irodalmi, esetleg konkrét szakismerettel rendelkező, jól szervezett kutatócsoportra van szükség. A feladat lehet e csoport számára az első, de a siker valószínűségét növeli, ha a csoport már egyéb területen pozitív eredményekkel, tapasztalatokkal és nem utolsósorban sikerélménnyel rendelkezik. Mai fellegosunk szerint egy ilyen munkacsoport interdiszciplináris kell, hogy legyen, vagyis különböző alapképzettségű, de már az előző közös munkákban közös nyelvet megtalált, egymást támogató személyekből kell állnia.

2. A megoldandó feladat alapkutatás szintű megközelítése elengedhetetlen. Ez magában foglalja az előző, azonos célú kutatások eredményeinek lényegre törő megismerését, feldolgozását, átértelmezését. Az előzmények és a lehetséges megközelítési utak, az alkalmazható módszerek megismerése és elsajátítása után kell a cél elérése érdekében meg szükséges, az alapkutatási szférába tartozó kísérleteket, szimulációs vizsgálatokat elvégezni. E szakaszhoz tartozik még — ha szükséges — a már ismert, előzőleg valahol külföldön elért eredmények hazai reprodukálása, adaptálása.

3. A következő szakaszban kerülhet sor a kidolgozott elképzelések, az előzőleg nyert eredmények gyakorlati alkalmazására. Az alkalmazás ezen új. fejlesztési fázisában már nélkülözhetetlen a feladatok megoldásában közvetlenül érdekelt termelő partner jelenléte,

aktív közreműködése. Az ipari partner fejlesztő részlegének, az új termék, eljárás fejlesztéséért felelős tervezőknek vagy az előzőekben említett interdisciplináris teambe integrálódva kell szerepet kapniok, vagy a cél elérésében egyformán érdekelt, inkább tartalmilag mint jogilag, inkább tartalmilag mint strukturálisan egyvívétartozó, tágabb értelmű közös munkacsoportot kell képeznük. Ha a kutatócsoport eredményeinek közvetlen gyakorlati alkalmazásában a fejlesztők, akiknek gyártástechnológiai ismereteire éppen ebben a fázisban van szükség nem érdekelték, úgy a közvetlen gyakorlati hasznosítás lehetősége máris kátyúba kerül. E fázis sikerének további kritikus feltételei, hogy a potenciális termelő partner a fejlesztett termék gazdaságos gyártását képes-e megszervezni, a gyártandó termékkel kapcsolatos piaci igényeket, elvárásokat ismeri-e ill. sikerült-e az értékesítési lehetőségeket reálisan felderítenie.

4. A már gyártott termék vagy fejlesztett technológia ritkán tökéletes, ritkán hibátlan. Az első sorozatokkal szerzett tapasztalatok alapján vagy éppen a piaci elvárások változása miatt általában felmerül az igény a termékek továbbfejlesztésére, korszerűsítésére, tökéletesítésére. Ebben — optimális mechanizmus esetén — a kutatócsoportnak ismét fontos szerepet kell vállalnia. Ez azonban csupán akkor magától érthető, ha előzőleg, a kutatási eredmények termelési szférába való átvitele idején a kutatók egzisztenciális és anyagi érdekeltiséget egyaránt megnyugtatóan sikerült biztosítani.

A felvázolt mechanizmus bármelyik szakaszának hiánya vagy feltételeinek zavarása esetén a várt és kívánt eredmények egyértelműen elmaradnak. A kutatók egzisztenciális és anyagi érdekeltisége közül pl. bármelyik csorbát szenved, a kutatócsoport ill. a kutatók érdeklődése, a munka intenzitása és minősége a tökéletesítési fázisban ill. a következő, újabb feladatok megoldásában exponenciálisan csökken. Hasonló hatást válthat ki, ha a gyártási kapacitás, a piaci felvevőképesség előzetes hibás becslése következtében, az elméletileg sikeres új terméket vagy technológiát a későbbiekben a gazdasági partner nem tudja vagy nem akarja gyártani. Ez mint sikertelenségi élmény, negatív visszacsatolást eredményez a kutatók tudatában.

Csernay László
egyetemi tanár
SZOTE

Öt nyelvű színház

Újjvidéken vasárnap este Juraj Madacky vajdasági szlovák szerző „Varjúkáróság” című drábjának szlovák nyelvű előadásával új. öt nyelvű színházi együttes mutatkozott be, a „Színház 13”.

Az újjvidéki rádió hangjátékműsora szerkesztőségének irányításával működő társulat a vajdasági autonóm tartomány nemzeti és nemzetiséginek színháza lesz. Szerbhorvát, magyar, szlovák, román és ruszín nyelven tartja majd fellépéseit. A szövegek nemcsak eredetiben hangzanak el, hanem fordításban is. Ez a gyakorlat elősegíti azt, hogy

Ha átgondoljuk, hogy az eredményességhez több tényező közél egyidejű optimalizálására van szükség, úgy nem lepődhetünk meg azon, hogy a tudománypolitikai elvek érvényesülése a társadalmi elvárásokhoz képest lassú és szerényebb eredményű, mint azt eredetileg megfogalmazói remélték. A Grasselly professzor által a vitaindító interjúban megfogalmazódott elgondolás; nevezetesen, hogy a tudománypolitikai irányelvek érvényesüléséről nemcsak beszélnünk kell, hanem érvényesítésükért tennünk is kell valamit, rendkívül igaz és fontos megállapítás. Ez a „tennünk kell valamit” azonban sokkal bo-

nyalultabb és komplexebb feladat annál, mint amilyen-

nek az első pillanatban tűnik. Az általam most szubjektíve felvázolt mechanizmus minden pontján egy időben kell jelentős erőfeszítéseket tenni azért, hogy elgondolásaink érvényesül-

hessenek.

A szegedi kutatóknak a tudományos eredmények gyakorlati alkalmazásával kapcsolatban pozitív és negatív élmények egyaránt vannak, intézményeinkben eredmények és fiaskók egyaránt előfordultak. Munkacsoportunk a SEGAMS (Szegedi Gammakamera Rendszer) számítógépes rendszer Gamma Művekkel közös fejlesztésével egyértelműen a pozitív élmény oldalhoz tartozik. Munkánk során sikerült az innovatív tevékenység mechanizmusát helyi-közeli optimalizálni. Ennek ellenére nem hallgathatom el, hogy kissé tárgyaló környezetben az elmúlt években több negatív példát is láttam, családottságot, sok esetben keserű kiábrándulást is tapasztaltam. Megkockázatom azon aggodalmam kifejtését is, hogy egy előzőleg harmonikus kutatócsoport-gyártómű kapcsolat változhat az idők folyamán. Hullámozhat az egymás iránti bizalom, felhalmozódhatnak félreértések, a kapcsolatot terhelő események, melyek a sikeres együttműködést ha nem is törlik meg, de jelentősen lassítják. A ma rohanó, fejlődő világában az új a legkérlelhetlenebb ellenfél. Az új kutatási eredmények gyakorlati alkalmazása, az innováció kiélezett verseny, amelyben a térvívázó, a piHENgető, a babérokon üldögélő fél fájdalmas vereségeket szenvedhet: lőgjon bár nyakában az előző verseny bármely színű érme, nemzetiszínű szalagon.